

**Установа адукацыі
“Дзяржаўная агульнаадукацыйная сярэдняя школа №1 г. Лепеля”**

**Урок абагульнення і сістэматызацыі ведаў па
тэме:**

“Складаназалежныя сказы”

(10 клас)

**Падрыхтавала:
настаўнік I
катэгорыі
Назарава Н. І.**

Тэма. Складаназалежныя сказы.

Мэты:

- замацаваць уяўленне пра складаназалежны сказ як сінтаксічную адзінку;
- выпрацоўваць навыкі знаходзіць такія канструкцыі ў тэкстах (і канструкцыі, вывучаныя раней), правільна інтанаваць іх; будаваць складаназалежныя сказы;
- удасканальваць пунктуацыйныя навыкі і навыкі сінтаксічнага разбору;
- развіваць маўленне вучняў, іх памяць, мысленне, творчыя здольнасці;
- выходзіць найлепшыя чалавечыя якасці: пачуццё павагі да людзей, любові да Радзімы, роднай мовы, прыроды, пачуццё чалавечай годнасці.

Эпіграф: Каб любіць Беларусь нашу мілую, трэба ў розных краях пабываць.

(А. Ставер)

Ход урока.

I. Арганізацыйны момант.

II. Праца па тэме ўрока.

1. Матывацыйны этап.

Аб'яўленне тэмы ўрока. (1 слайд)

- Якія задачы мы павінны вырашыць на ўроку? (дзеці самі фармулююць задачы урока).

Аб'яўленне мэты ўрока настаўнікам.

2. Зварот да эпіграфа. (тлумачэнне яго сэнсу, аналіз сказа) (2 слайд)

- Як вы разумееце сэнс эпіграфа?

- Што сабой уяўляе дадзены сказ паводле будовы?

3. Вуснае апытанне: (3 слайд)

1. Які сказ называецца складаным?

2. Пры дапамозе якіх сродкаў простыя сказы звязваюцца ў складаны?

3. Якія віды злучнікавых складаных сказаў вы ведаеце?

4. Які сказ называецца складаназлучаным?

5. Які сказ называецца складаназалежным?

6. Якія бываюць віды даданых сказаў паводле значэння?

7. Чым адрозніваюцца злучнікі ад злучальных слоў?

4. *Аналіз сказаў* (вызначыць від сказа, калі сказ складаназалежны, вызначыць від даданай часткі, сродкі сувязі): **(4, 5 слайды)**

1. Кожны з нас прыпасае Радзімы куток, каб да старасці чэрпаць адтуль успаміны – дым над хатай, снапамі прыціснуты ток, матчын спеў і гароды, прапахлыя кмінам...

(П. Панчанка)

2. Для нас прыроды болей мілай,
Чым беларуская, няма...

(Н. Гілевіч)

3. Няма на свеце большае пашаны, як жыць з народамі думкаю адной.

(А. Звонак)

4. З любым народам мы гаворым –
І людзі разумеюць нас...

(А. Пысін)

5. Толькі на вялікай адлегласці можна адчуць, якая вялікая любоў да родных мясцін жыве ў чалавечым сэрцы.

6. Бацькі і дзяды нашу мову стваралі, каб звонка звінела, была як агонь.

(Я. Брыль)

5. *Праца з тэкстам.* **(6 слайд)**

1. Вызначыце стыль і тып тэксту.

2. Устаўце прапушчаныя літары і знакі прыпынку.

3. Адзін складаназалежны сказ запішыце на дошцы і зрабіце яго сінтаксічны разбор.

Тэкст (на картках):

Нацыянальнае – гэта пачуццё-а..чуванне канкрэтнай радзімы якое даецца чалавеку разам з жыццём. Нацыянальны характар нацыянальны погл..д на рэчы адчуванне свайго слова перадаецца быццам бы па спадчыне. Вядома ж абавя..ковы тут фактар – родная мова. Нездарма ў беларусаў яна завецца ма..чынай бо маці спявае на гэтай мове першую калыханку вучыць дзіця першым словам вучыць яго спазнаваць свет абжывацца ў свеце прывучаць свет да сябе і сябе да свету. Мову нездарма называюць душой народа нацыі. Птушка па голасу наро.. па мове вызначаецца адрозніваецца.

6. Выкананне задання па выбраным узроўні. (6 слайд)

Узровень А (мінімальны).

Перабудуйце простыя сказы ў складаназалежныя.

Узровень Б (агульны).

Складзіце сказы па схемах:

- а) [... наз., (дзе...), ...].
- б) [... наз.], (куды ...).
- в) [... дзеясл.], (як ...).

Узровень В (высокі).

Напішыце разважанне-мініяцюру, узяўшы за аснову эпіграф урока.

7. Дэманстрацыя беларускіх краявідаў. (7 слайд).

Гучыць песня “Мой родны кут”, вучні выконваюць творчыя заданні.

Праверка творчых заданняў.

8. Трэнерачна-карэкцыйны этап. (8 слайд)

Выкананне тэставых заданняў, узаемаправерка работ (на дошцы запісаны адказы), тлумачэнне памылак.

Правільныя адказы:

I варыянт

- 1. б
- 2. б, в, г, е
- 3. в
- 4. в, г
- 5. б, г

II варыянт

- 1. а, в
- 2. а, г
- 3. а
- 4. а, в, г
- 5. а, д

9. Падвядзенне вынікаў урока і рэфлексія дзейнасці. (9 слайд)

- Як вы думаеце, ці дасягнулі мы сваёй мэты на уроку?
- Адкажыце на пытанні, выкарыстоўваючы наступныя абазначэнні:

- “выдатна”;

- “добра”;

О - “дрэнна”;

Δ - “зусім дрэнна”.

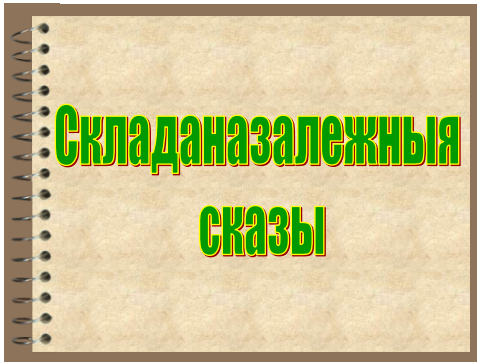
- Ці добра табой засвоена тэма?
- Наколькі ўрок аказаўся карысным?
- Ацані сваю працу на ўроку.

10. Домашняе заданне на выбар (10 слайд):

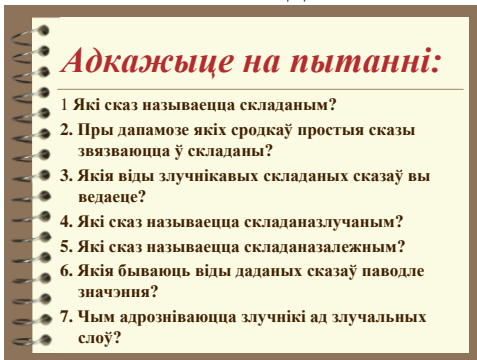
1. Знайсці і выпісаць 6 загадак або 6 прыказак, якія паводле будовы з'яўляюцца складаназалежнымі сказамі.
2. Складзі выказванне на тэму эпіграфа, выкарыстоўваючы складаназалежныя сказы.

Дадатак.

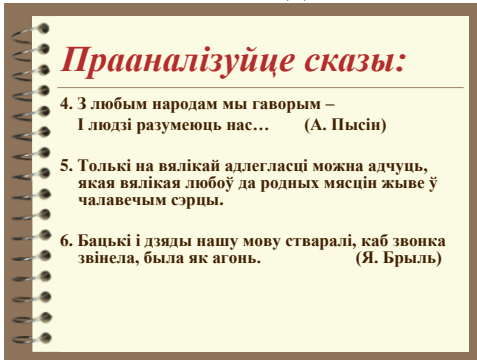
1 слайд

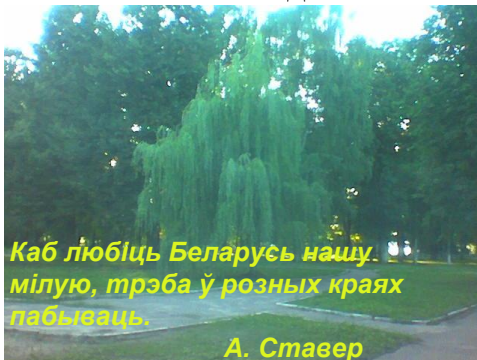
3 слайд

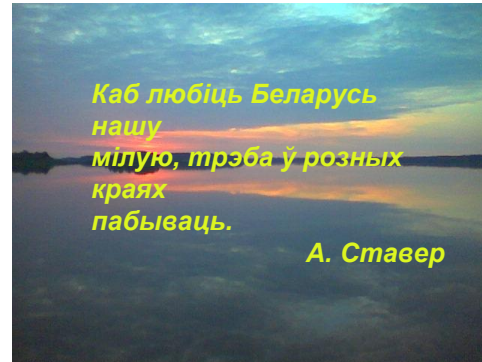
5 слайд

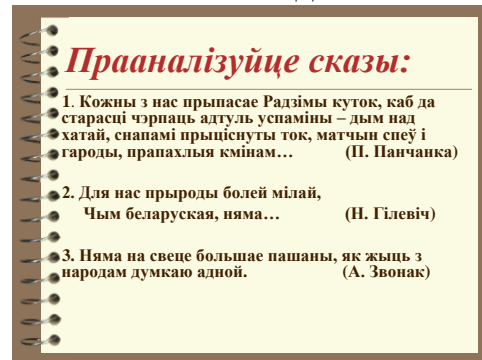
7 слайд

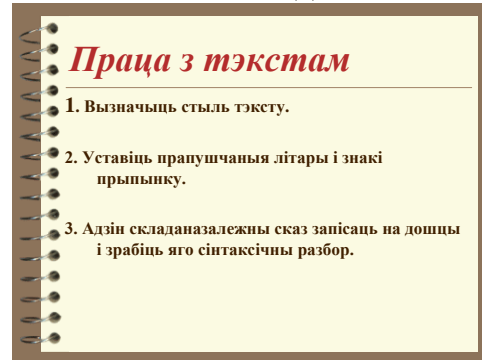
2 слайд

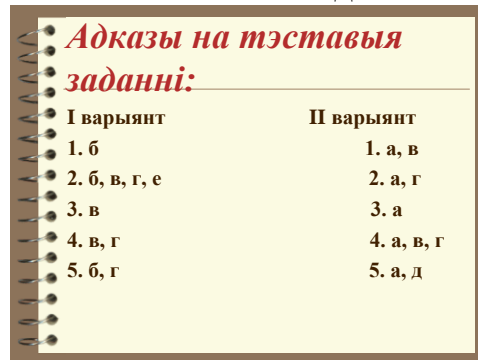
4 слайд

6 слайд

8 слайд

9 слайд

**Адказьце на пытанні,
выкарыстоўваючы
наступныя абазначэнні:**

☒ - “выдатна”; O - “дрэнна”;
□ - “добра”; Δ - “зусім дрэнна”.

1. Ці добра табой засвоена тэма?
2. Наколькі ўрок аказаўся карысным?
3. Ацані сваю працу на ўроку.

10 слайд

**Дамашняе заданне
(на выбар):**

1. Знайсі і выпісаць 6 загадак або 6 прыказак, якія паводле будовы з’яўляюцца складаназалежнымі сказамі.
2. Складзі выказванне на тэму эпіграфа, выкарыстоўваючы складаназалежныя сказы.

Тэст. Складаназалежны сказ

I варыянт

1. Адзначце правільнае сцвярджэнне:

Складаназалежны сказ – гэта сказ, у якім...

- а) граматычныя часткі адносна раўнапраўныя, самастойныя па сэнсе;
- б) адна з граматычных частак сэнсава падпарадкоўваецца другой і звязваецца з ёй пры дапамозе падпарадкавальнага злучніка або злучальнага слова;
- в) граматычныя часткі звязваюцца сэнсава і інтанацыйна.

2. Адзначце падпарадкавальныя злучнікі:

- а) а; д) але;
- б) што; е) каб;
- в) як; ё) або;
- г) бо; ж) ні-ні.

3. Адзначце сказы, у якіх даданая частка стаіць перад галоўнай часткай:

- а) Уначы, калі спяць палаткі і травы, ціха сосны шумяць пра геройства і славу. (Бач.)
- б) Той, каго ты кахаеш, павінен быць даражэй за самога сябе. (Скр.)
- в) Калі ж над водамі пярсцёнкам узыходзіў месяц залаты, тады глядзелася сасонка ў люстэрка сіняе вады. (Тр.)
- г) Сэнс жыцця спасцігаю ўсё болей, калі Купалу чытаю. (Дзярг.)
- д) Нямала давялося праліць людзям поту, пакуль пралажылі гэтую шырокую дарогу між тоўстых сосен. (Пальч.)

4. Адзначце сказы, у якіх неабходна паставіць адну коску:

- а) Рука Валатовіча што трымала акулёры прыкметна дрыжала. (Я. Б.)
- б) У гэты час калі Алесь перадаваў старшыні паперы у кабінет увайшоў начальнік. (Як.)
- в) Як жа ўзрадавалася Люба калі праз гадзіны дзве яна пачула гаваркую кабету. (Я. Б.)
- г) Чым больш уставала гэтых перашкод тым больш расло ў Сцёпкі упартае жаданне дабіцца свайго. (К-с)

5. Адзначце сказы, у якіх правільна расстаўлены знакі прыпынку:

- а) Парыла так што ў Куранях і навакол усё млела ў духаце. (І. Мел.)
- б) Дзеці ўважліва глядзелі і запаміналі, як пускае майстар станок.
- в) Адсюль, відаць, што дужы экскаватар настойліва ўгрызаецца ў руіны. (Аўр.)
- г) Каля агню ў бары смалістым, дзе поўнач білася крылом, не раз сапёра-гарманіста салдаты слухалі палком. (М. К.)
- д) Рука, што так песціць ласкава дзіця бывае мацнейшай ад сталі. (Бр.)

Тэст. Складаназалежны сказ

II варыянт

1. Адзначце памылковае сцвярджэнне:

Складаназалежны сказ – гэта сказ, у якім...

- а) граматычныя часткі звязваюцца толькі пры дапамозе інтанацыі;
- б) адна з граматычных частак сэнсава падпарадкоўваецца другой і звязваецца з ёй пры дапамозе падпарадкавальнага злучніка або злучальнага слова;
- в) граматычныя часткі адносна раўнапраўныя, самастойныя па сэнсе.

2. Адзначце, што можа быць злучальным словам:

- а) адносныя займеннікі;
- б) пыталыныя займеннікі;
- в) указальныя займеннікі;
- г) прыслоўі;
- д) прыметнікі.

3. Адзначце сказы, у якіх даданая частка стаіць пасля галоўнай часткі:

- а) Той герой, хто за Радзіму ідзе ў бой. (Прык.)
- б) Якія мы самі, такія нашы сані. (Прык.)
- в) Усе, хто яшчэ спаў, заварушыліся, паслухмяна ўсталі. (І. Мел.)
- г) Які госць, такое і частаванне. (Прык.)
- д) Рабочыя, што ішлі разам, прыпыніліся ўперадзе...

4. Адзначце сказы, у якіх граматычныя часткі звязаны падпарадкавальнымі злучнікамі:

- а) Няма на свеце большае пашаны, як жыць з народам думкаю адной. (Зв.)
- б) Яна так і не прычакала ў той дзень, калі Адаць зноў прыйдзе ў хату. (К. Ч.)
- в) Каб трошкі спазніліся хлопцы, то ўжо не засталі б лесніка дома.
- г) Цэлыя чароды птушак шуганулі ў лес, каб знайсці дзятла. (Шах.)
- д) Электрычная лямпачка, якая вісела пад самай столлю, свяціла блякла. (І. Н.)

5. Адзначце сказы, у якіх правільна расстаўлены знакі прыпынку:

- а) Ядвісі цікава было паслухаць, як вёў сваю работу ў школе настаўнік. (Кол.)
- б) Галоўны бацькаў клопат, у тым каб скласці хату і хутчэй у яе перабрацца. (І. Н.)
- в) Возера якое з усіх бакоў акружыў лес, здавалася зверху кропляй расы ў траве. (Гур.)
- г) Той хто на мір узяў сягоння меч, сам не міне яго. (Панч.)
- д) Хто на чым сядзіць, той таго глядзіць.